

DOI 10.31651/2524-2660-2019-4-154-161
ORCID 0000-0001-9972-7450

КЛОС Лілія Євгенівна,

докторка педагогічних наук, доцентка, доцентка кафедри соціології та соціальної роботи,
Національний університет «Львівська політехніка»
e-mail: liliia.y.klos@lpnu.ua

УДК 378.4 : 364-43 : 614 (73)

ПОНЯТІЙНО-КАТЕГОРІАЛЬНИЙ АПАРАТ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО ЗДОРОВ'ЄЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Представлено основну термінологію сфери здоров'єзберезувальної діяльності соціальних працівників як один із результатів дослідження північноамериканського досвіду реалізації соціальної роботи у сфері охорони здоров'я і теорії та практики професійної підготовки соціальних працівників в університетах США до такої діяльності.

Окреслено послідовне формування понять двох смислових рядів – «здоров'я → здоров'єзбереження → здоров'єзберезувальна діяльність → здоров'єзберезувальна діяльність соціального працівника» і «професійна підготовка → підготовка соціальних працівників → професійна підготовка соціальних працівників до здоров'єзберезувальної діяльності».

Обґрунтовано термінологію на засадах термінологічного і компаративного підходів.

Ключові слова: професійна підготовка, соціальний працівник, професійна підготовка соціальних працівників до здоров'єзберезувальної діяльності.

Постановка проблеми. У процесі реформування системи охорони здоров'я і в очікуванні прогресивних змін у соціальній сфері, в умовах складної соціально-економічної та суспільно-політичної ситуації, зумовленої російською агресією на Сході України, стан здоров'я населення зростає незадовільним, а для його покращення зусиль лише медичної галузі недостатньо. З огляду на рекомендації ВООЗ щодо міжгалузевої та міжпрофесій-

ної співпраці у вирішенні проблеми збереження і покращення здоров'я громадян, все частіше до її розв'язання долучаються фахівці різних галузей народного господарства, у тому числі соціальні працівники [1, с. 2].

Підготовка майбутніх соціальних працівників до діяльності у сфері збереження і охорони здоров'я вимагає чіткості термінологічного апарату, оскільки саме понятійна складова забезпечує досягнення порозуміння в міждисциплінарних розвідках, зокрема порівняльно-педагогічних, заснованих на вивченні зарубіжного досвіду. Результати дослідження теорії та практики професійної підготовки майбутніх соціальних працівників в університетах США до здоров'єзберезувальної діяльності уможливили обґрунтування використання прогресивних ідей американського досвіду для удосконалення системи професійної підготовки соціальних працівників в Україні. Це сприяло подальшому розвитку положень теорії і практики професійної підготовки фахівців соціальної сфери до здоров'єзберезувальної діяльності, трактуванню змісту дефініцій «здоров'єзберезувальна діяльність соціального працівника», «професійна підготовка майбутніх соціальних працівників до здоров'єзберезувальної діяльності», а також збагаченню знань про досвід підготовки соціальних працівників в університетах США до здоров'єзберезувальної діяльності і вплив міжнародних та національних професійних організацій на цей процес.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Визначальний вплив на обґрунтування нами основної термінології з проблеми професійної підготовки соціальних працівників в умовах університетської освіти до здоров'єзберезувальної діяльності мали праці низки вітчизняних авторів (М. Амосова, Н. Белікова, С. Гаркуша, С. Гончаренко, Н. Зимівець, Ю. Палічук, В. Поліщук, та ін.) [2–8] і представників зарубіжних наукових шкіл (Р. Аслаєва, В. Биков, О. Васильєва, В. Красилов, О. Соколенко, Ф. Філатов, Е. Anderson, N. Anderson, J. T. McCabe, S. Z. Nagi, A. Weil) [9–15]. У вітчизняному науковому дискурсі підготовки фахівців соціальної роботи до здоров'єзберезувальної діяльності й відповідної професійної практики досі немає єдності в трактуванні основних понять, і це перешкоджає розвитку як професійної підготовки, так і безпосередньо професійної діяльності.

Мета статті – сприяти упорядкуванню, усталенню й поширенню основної термінології у теорії та методиці професійної підготовки майбутніх соціальних працівників

до діяльності у сфері збереження і зміцнення здоров'я клієнтів, з урахуванням кращих зарубіжних і вітчизняних практик у цій ділянці.

Виклад основного матеріалу дослідження. Застосування термінологічного підходу дало змогу проаналізувати й уточнити основні поняття, вивчити їх у процесі становлення, проаналізувати й уточнити понятійний апарат, встановити підпорядкованості й взаємозв'язки понять. Термінологічний аналіз здійснювався у смисловому ряду «здоров'я → здоров'єзбереження → здоров'єзберезувальна діяльність → здоров'єзберезувальна діяльність соціального працівника».

Поняття «здоров'я» добре відоме і ми пов'язуємо його в нашому дослідженні з холистичним (системним) розумінням особистості як цілості. Аналіз зарубіжних (переважно англомовних) джерел показав, що найчастіше поняття *здоров'я* описують з допомогою терміну «wellness». Це поняття сутнісно близьке до понять «благо», «добробут» і передбачає реалізацію потенціалу людини як особистості, члена сім'ї, представника певного соціуму, світу (за Н. І. Чабаненком) [16]. Тлумачення й застосування поняття «здоров'я» в публікаціях американських дослідників Д. Марс, М. Мюррей, Дж. Макензі, Е. Вейл розкриває генезу цього слова. – «Health» відповідає англо-саксонському «hælp», що імовірно бере його початок від «цілісний» («whole»), «міцний» («hale»), «святий», «благочестивий» («holy») [15; 16, с. 117].

Н. Андерсон і Е. Андерсон дають визначення поняттю «здоров'я» на основі фундаментальних параметрів благополуччя: біологічного, психологічного (у тому числі поведінки), духовного, емоційного, соціального, екологічного, економічного [12; 15, с. 118]. Це визначення підкріплює позиція американського фізика Ф. Капри, який вважає здоров'я неперервним процесом прийняття рішень і відповідальності особистістю за власний добробут для підтримання і збереження рівноваги в основних сферах життя людини – фізичній, емоційній, духовній, соціальній, інтелектуальній, професійній [17, с. 71]. Особливо значущим, на наш погляд, є визнання відповідальності як важливого атрибуту соціального функціонування особистості, що відображає зв'язок здоров'я окремої людини із середовищем, іншими людьми та структурами, ставлення самої людини до себе, до здоров'я власного та інших, розуміння місця в житті людей, громади, світу. Науковець слушно називає найважливішими аспектами добробуту – формування і підтримання взаємовідносин з людьми; участь у здійс-

сненні значущих для людини проектів з погляду її особистісних цінностей; підтримання здоров'я засобами правильного харчування і регулярних фізичних навантажень; оцінювання власної думки і розуміння точки зору інших; отримання насолоди від роботи і гри (як виду діяльності), встановлення рівноваги між ними тощо.

У міжнародному співтоваристві поширене визначення терміну, викладене у Преамбулі Статуту ВООЗ (1948), ґрунтоване на понятті «блага»: «Здоров'я – це стан повного фізичного, ментального і соціального блага, а не лише відсутність хвороб чи фізичних вад», при чому «ментальне» поєднує психічне з інтелектуальним і духовним компонентами. У 1984 р. робоча група ВООЗ запропонувала оновлену дефініцію здоров'я як міри здатності індивіда чи групи реалізовувати свої прагнення і задовольняти потреби, а також змінюватися чи кооперуватися із середовищем [6, с. 108].

Отже, можемо зробити висновок, що здоров'я – не лише медична проблема, а складний, комплексний феномен, біологічна, медична, соціальна, економічна, філософська категорія, об'єкт споживання і вкладення капіталу, цінність індивідуальна і суспільна, системне, динамічне явище, що постійно взаємодіє із зовнішнім середовищем [18; 19, с. 8]. Вважаємо здоров'я індивіда динамічною рівновагою взаємопов'язаних складових – фізичної, психічної, соціальної і духовної, з яких остання є стрижневою, оскільки визначає здатність взаємодіяти зі світом, творчо його розбудувати завдяки саморозвитку і самоактуалізації. Тому досягнення повного здоров'я – це досягнення цілісності особистості.

Не нове і похідне поняття «здоров'єзбереження»: Г. Сковорода скеровував до народної мудрості як засобу збереження здоров'я і вважав його основою самовладання, поміркованість, працьовитість, бадьорість духу [20]. Популяризаторами ідеї здоров'єзбереження в українській освіті були видатні педагоги – прихильники етнопедагогічних традицій – О. Духнович, І. Ставровський, К. Ушинський, С. Русова [4, с. 7]. Здоров'єзбереження у XIX – поч. XX ст. частіше розглядали стосовно дітей і молоді, зараз проблему висвітлюють у контексті здоров'я людей різного віку, статі, етнічних, культурних, професійних, соціальних та інших груп.

Здоров'єзбереження у вищому навчальному закладі В. Биков називає підґрунтям підготовки фахівця, що сприяє формуванню знань для усвідомлення здорового способу життя і наступного впровадження у повсякденну практику; вважає здоров'єзбереження однією з характеристик

життєдіяльності людини, виражену знаннями, уміннями, навичками, потрібними для реалізації здоров'єзбережувальної діяльності [10]. О. Васильєва, Ф. Філатов розглядають здоров'єзбереження у системі цілісного навчально-виховного процесу вищого навчального закладу, що реалізується на основі принципів міждисциплінарності, цілісності, значущості, фокусування на соціокультурному аспекті [6, с. 67]. Вітчизняні дослідники наголошують на культурі здоров'єзбереження як світоглядній орієнтації майбутніх фахівців, формування її характеризує певними закономірностями, на основі відповідних принципів, що відображають цілісність [6]. Ю. Палічук визначає здоров'єзбереження як процес збереження і зміцнення здоров'я, спрямований на перетворення інтелектуальної та емоційної сфер особистості студента, підвищення ціннісного ставлення до власного здоров'я і здоров'я інших на основі усвідомлення особистої відповідальності. Дослідник вважає здоров'єзбереження педагогічним феноменом, поліфункціональною соціально-освітньою системою просвітницьких, спонукальних, ціннісних, інструментальних чинників, об'єднаних гуманістичними засадами. Основними складовими здоров'єзбереження в освітньому просторі вищу науковець називає аксіологічну, гносеологічну, діяльнісну і вольову [7, с. 9-12]. Здоров'єзбереження є важливим аспектом професійної діяльності фахівця соціальної сфери і виступає як цінність, система, власне діяльність і результат водночас. Засобом здоров'єзбереження майбутніх соціальних педагогів, спрямованим на подолання професійного вигорання, є педагогічна профілактика професійного здоров'я [10, с. 155].

Дослідник В. Красилов називає здоров'єзбережувальний підхід методологічним принципом організації навчально-виховного процесу, що визначає зміст, організаційні форми і методи, прийоми та способи здоров'єзбереження. Сутність підходу в тому, що в центрі педагогічного процесу – учень, міжособистісна взаємодія «учень – учитель» відбувається на засадах суб'єкт-суб'єктних стосунків, пов'язаних спільним пошуком «здорового вирішення ризикних проблем» [21, с. 24].

Підсумовуючи, відзначимо багатоаспектність трактування поняття «здоров'єзбереження» (ідея, цінність, проблема, процес, діяльність, результат, засіб, комплекс, система, сукупність, аспект професійної діяльності, особистісна якість, підґрунтя професійної підготовки); у нашому дослідженні здоров'єзбереження розуміємо саме як ціннісну ідею, що відображає пот-

ребу вирішення актуальної соціальної і глобальної проблеми – збереження здоров'я населення. Водночас це і спосіб вирішення означеної проблеми в соціальній сфері, у соціумі на основі здоров'єзберезувального підходу і загальнолюдських цінностей у цілеспрямованому, науково обґрунтованому і добровільному процесі збереження, зміцнення, покращення здоров'я людей при активній відповідальній участі кожного учасника процесу. Похідне поняття «здоров'єзбереження у соціальній роботі» відображає необхідність й невіддільність діяльності зі збереження, зміцнення здоров'я клієнтів соціальної роботи під час виконання соціальним працівником професійних обов'язків для досягнення повного здоров'я кожної людиною як засобу покращення її добробуту.

У педагогічній та психологічній вітчизняній науковій літературі використовують терміни «здоров'язбереження» і «здоров'єзбереження». Вважаємо доречним застосування останнього для позначення діяльності (заходів, процесу, дій, змін, активності), пов'язаної зі збереженням, зміцненням здоров'я. «Здоров'єзбереження» – слово-новотвір, утворене поєднанням іменника «здоров'я» і віддієслівного іменника «збереження». Словотворчим способом було складання основ слів з допомогою сполучного голосного звуку [e], на письмі «є» (за М. Вакуленком) [22, с.10]. Похідні – «здоров'єзберезувальна діяльність», «здоров'єзберезувальне середовище» тощо. Для утворення віддієслівних іменників, вважають сучасні мовознавці, вживання суфіксів *-ув* і *-аль* позначає дію чи акт, що повторюється; той, хто виконує, робить це тривало, періодично, нескінченно (не з огляду завершеності дії, а часу) [22, с. 57]. У такий спосіб ми наголосили на діяльності соціального працівника, пов'язаній зі збереженням здоров'я, не обов'язково безперервній, але часто повторюваній (тобто процесі). Тому здоров'єзберезувальна діяльність соціального працівника невіддільна від професійної діяльності, присутня постійно як складова професійної компетентності у різних проявах і формах.

У здоров'єзберезувальній діяльності соціального працівника оптимальним результатом можна вважати зміну ставлення клієнта до здоров'я. Ось чому слід приділяти увагу психологічним установкам людини і сприяти позитивному вибору на користь здоров'я. Для цього важливо працювати в таких аспектах: «я можу» (фізичне здоров'я); «я хочу» (психічне здоров'я); «я повинен, -а» (духовне, моральне здоров'я) [23, с. 12]. Повністю погоджуємося з думкою М. Амосова, який власним досвідом довів,

що здоров'я потребує постійних та значних особистих зусиль, які нічим не можна замінити [2, с. 27].

Для визначення ставлення до здоров'я окремої людини О. Соколенко пропонує комплекс показників: оцінка (самооцінка) здоров'я, володіння інформацією про сферу здоров'я, ціннісні установки стосовно здоров'я, діяльність зі збереження власного здоров'я (зокрема фізична активність) [21, с. 22]. Вважаємо, що їх має враховувати соціальний працівник у реалізації здоров'єзберезувальної діяльності на етапі оцінювання ресурсів і прийняття рішення – спільного з клієнтом плану змін.

О. Соколенко обґрунтувала поняття «ціннісне ставлення до здоров'я» як складне особистісне новоутворення, що виражене знаннями, уявленнями, усвідомленням цінності здоров'я, позитивною активністю у веденні здорового способу життя, сформованими вміннями і навичками зміцнення, збереження здоров'я, що сприяють тривалим позитивним змінам у поведінці [23, с. 12]. Першочергове значення в збереженні здоров'я, з погляду медичної психології, належить формуванню конструктивної активності людини щодо власного здоров'я, її компетентності в питаннях власного способу життя, що в широкому значенні трактується як «життєва компетентність», засіб досягнення цілей власного буття [22, с. 122].

Проблему здоров'єзбереження у соціальній сфері розглядала Н. Белікова у підготовці до здоров'єзберезувальної діяльності майбутніх фахівців з фізичної реабілітації. Дослідниця вважає таку діяльність специфічною формою людської активності, пов'язує із формуванням здорового способу життя і забезпеченням повного біосоціального функціонування індивіда, фізичної, інтелектуальної працездатності, адаптації до природних впливів мінливого зовнішнього середовища. Здоров'єзберезувальну діяльність автор розглядає поліфункціонально як складову професійної діяльності фахівців у вирішенні державних завдань щодо відновлення, зміцнення і збереження здоров'я, з врахуванням економічних, соціальних, медичних, педагогічних, психологічних аспектів проблеми [3, с. 12, 22].

А. Леонтьєв наголошував, що розвиток людини в середовищі відбувається саме як «діяча» [24, с. 133]. Діяльність людини структурована і впорядкована цілісними динамічними тенденціями, прагненнями, об'єктивними інтересами; прояви діяльності стосовно якоїсь речі свідчать не лише про зацікавленість нею, але й спонукані нею; всі потреби мають спонукальний характер. Кожна людська особистість має

свою ієрархію діяльностей» [24, с. 137]. На думку Л. Виготського, ставлення людини до середовища визначає не середовище і абстрактні властивості особистості, але саме зміст діяльності; він же визначає її структуру, може мати форму окремої дії чи ланцюжка дій [17, с. 78; 24, с. 146]. Тому можна стверджувати, що зміст і структуру здоров'єзберезувальної діяльності соціального працівника у професійному втручанні визначає фахівець як цілісна особистість, спонукана потребою реалізації цінності професії – сприяння розвитку клієнта для досягнення ним повного здоров'я, у взаємодії з клієнтом. У цьому зв'язку нам імпонує думка проф. В. Поліщук щодо обов'язкового зв'язку соціальної діяльності з цінностями, сутністю, діями іншої людини, орієнтованості на індивіда та оптимізації умов його виживання, самореалізації, саморозвитку, сприяння подоланню кризових ситуацій, залучення внутрішніх резервів індивідів [19, с. 18].

Отже, *здоров'єзберезувальну діяльність у соціальній роботі* розуміємо як специфічну активність учасників соціальної взаємодії (фахівців і клієнтів) у процесі надання/отримання соціальних послуг, спрямовану на забезпечення сприятливого середовища і розвитку повного здоров'я індивідів, сімей, груп і громад як способу запобігання їх соціальним дисфункціям і виключенню, сприяння індивідуальному і суспільному розвитку. *Здоров'єзберезувальну діяльність соціального працівника* трактуємо як цілеспрямовану науково обґрунтовану і взаємопогоджену систему дій суб'єктів – соціального працівника спільно з клієнтом – у сприянні розвитку (відновленню) цілісної особистості як досягнення повного здоров'я клієнтом для покращення його добробуту і якості життя, профілактики порушень соціального функціонування. Ефективне виконання цієї діяльності вимагає відповідної професійної підготовки.

Складність і комплексність поняття «здоров'я» спонукає до його дослідження і похідних «здоров'єзберезувальної діяльності» та «професійної підготовки соціальних працівників до здоров'єзберезувальної діяльності» на міждисциплінарному рівні. *Концепція міждисциплінарності* у дослідженні проблем здоров'я була сформована М. Майлік і І. Джордон на основі вивчення діяльності команди фахівців як форми погодженої співпраці. Автори виділили три моделі співпраці: авторитарну («операційної команди»); матриці (випадкової, неформальної, з низьким рівнем взаємодії між членами команди); консенсусу в порозуміння (інтердисциплінарної команди, що спирається на спільне прийняття рішень)

[13]. Як форма групової роботи, діяльність міждисциплінарної команди фахівців пов'язана з обслуговуванням окремих пацієнтів чи клієнтів, не включає звичних зустрічей персоналу. Це альтернатива до зусиль одного фахівця чи професійної групи зробити все необхідне для пацієнта, а також альтернатива роботі із залученням декількох людей, що працюють без відповідного планування і погодження.

Використання міждисциплінарного підходу пов'язано із розширенням самої концепції здоров'я [14] – від розуміння тільки як відсутності хвороб до усвідомлення необхідності врахування впливу середовища, стилю життя, маси тіла, фізичної активності, задоволеності соціальним функціонуванням, позитивного світогляду, задоволення від особистісного розвитку, наявності (усвідомлення) сенсу існування; зростання розуміння, що людські проблеми мають тенденцію до більш комплексного, а не ізольованого характеру.

Другий змістовно-смісловий ряд дослідження, пов'язаний з попереднім і включає поняття «освіта і підготовка в галузі соціальної роботи», «професійна підготовка майбутніх соціальних працівників», «професійна підготовка соціальних працівників до здоров'єзберезувальної діяльності».

Включення соціальної роботи до переліку галузей знань, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти у вітчизняному освітньому просторі підтверджує визнання теоретичної і практичної зрілості та самостійності професії. Враховуючи визначення С. Гончаренка, освіту в галузі соціальної роботи відносимо до професійної, оскільки вона забезпечує підготовку фахівців різних рівнів кваліфікації для трудової діяльності в галузі народного господарства і науки «Соціальна робота» [5, с. 274]. Тому професійна підготовка майбутніх фахівців соціальної роботи – це невіддільна складова (підсистема) єдиної системи народної освіти у складі підсистеми професійної освіти. Як стверджують С. Батишев, В. Поляков, *професійною підготовкою* є сукупність спеціальних знань, навичок і умінь, якостей, трудового досвіду і норм поведінки, які забезпечують можливість успішної роботи в певній професії, а також процес повідомлення учням відповідних знань і вмінь [9, с. 14]. В історичній ретроспективі професійна підготовка пов'язана з професійним розподілом праці; її початкові форми реалізувалися безпосередньо у трудовій діяльності, а з виділенням розумової праці із фізичної професійну підготовку працівників інтелектуальної сфери почали здійснювати у професійних (технічних) школах; підготовка ж працівників фізичної праці відбувалася в процесі

виробництва, шляхом ремісничого учнівства (соціально-педагогічна модель раціональної організації праці) [21, с. 15].

Професійна підготовка соціальних працівників в Україні відбувається в системі вищої освіти; її здійснюють вищі навчальні заклади – університети, інститути, академії [5, с. 274), що дозволяє випускникам кваліфіковано виконувати професійні обов'язки у сфері соціальної роботи. Удосконалення в професії як частина професійної підготовки здійснюється шляхом навчання в інститутах підвищення кваліфікації, на різного роду курсах, тренінгах, шляхом самоосвіти, обміну професійним досвідом в процесі трудової діяльності. Останнє особливо актуально стосовно майбутніх фахівців соціальної роботи, які планують реалізувати свою професійну діяльність у контексті здоров'язбереження.

Дослідниця Р. Аслаєва вважає, що професійна підготовка фахівців у сучасних умовах спрямована на формування професійної компетентності. При цьому вона слушно спирається на ідею професіоналізму як похідного від технологічної підготовки, і «компетентність» означає широкі знання не лише у вузько професійному сенсі, а передбачає їх певний «надпрофесійний характер» [9, с. 18].

Тож на порядок денний виходить розуміння професійної освіти як соціального інституту, що сприяє розвитку особистості відповідно до індивідуальних потреб і прагнень, у тому числі в професійній діяльності. Тому, долаючи традиційні погляди на професійну освіту як систему, орієнтовану лише на розвиток у студентів здатностей у певній конкретній галузі праці, сьогодні для професійного соціального працівника недостатньо доброзичливого ставлення до людей, а потрібне володіння професійною компетентністю («допомагати вмючи», «виявляти милосердя ефективно») [9, с. 15].

Професійна підготовка фахівця соціальної роботи вимагає специфічних особистісних і функціональних характеристик, особливо, коли йдеться про здоров'язбережувальну діяльність. У компетентісному підході закладені ці пріоритети, що дозволяє виявляти основні напрями подальшого її розвитку, стратегії педагогічного процесу щодо забезпечення особистісного розвитку студента, вдосконалення професійної діяльності. Тому у нашому дослідженні ми виходимо з визначення *професійної підготовки майбутніх соціальних працівників* до здоров'язбережувальної діяльності як процесу розвитку особистості студента спеціальності «соціальна робота», відповідно до індивідуальних потреб і прагнень у професійній сфері, з урахуванням особистісних якостей, засвоєного комплексу спеціальних знань, умінь і навичок та певного трудового досвіду, що забезпечу-

ють формування професійної компетентності соціального працівника, складовою якої є компетентність здоров'язбереження, виражена у відповідних нормах поведінки.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Проведений аналіз вітчизняної та зарубіжної джерельної бази дає підстави говорити про активну участь соціальних працівників різних країн у діяльності щодо збереження здоров'я клієнтів, яка здійснюється не лише в закладах охорони здоров'я, а й за їх межами; супроводжується виконанням специфічних ролей, тісно пов'язана із роботою з представниками інших професій. Водночас було виявлено низку розбіжностей між українськими і зарубіжними трактуваннями основних понять, використаних у нашому дослідженні. Зокрема, це стосується поняття «здоров'язбережувальна діяльність соціального працівника» як суто вітчизняного способу ідентифікувати участь фахівців соціальної роботи у збереженні здоров'я населення. Для цього в українському контексті частіше використовують поняття «соціально-медичні послуги» (Закон України «Про соціальні послуги» (ст. 5), але його зміст, поперше, не охоплює всього розмаїття видів діяльності соціального працівника у зв'язку зі збереженням здоров'я клієнтів, по-друге, характеризує здебільшого одноразові процедури впливу на особу клієнта і полягає в «консультуванні задля запобігання виникненню та розвитку можливих органічних розладів особи, збереження, підтримки та охорони її здоров'я, здійснення профілактичних, лікувально-оздоровчих заходів, працетерапії») [15]. При цьому не береться до уваги клієнт як особистість з її потребами і власними активами, відкидається необхідність і можливість впливу на середовище як джерело детермінант здоров'я. Тому вважаємо, що соціально-медичні послуги сьогодні – це частина масштабнішої здоров'язбережувальної діяльності соціального працівника з перетворення середовища існування людини і впровадження змін у поведінку клієнта. Цю діяльність соціальні працівники реалізують разом із представниками інших суміжних професій сфери здоров'я, використовуючи інноваційні технології, методики, методи, форми, прийоми соціальної роботи, залучають відповідні ресурси на всіх рівнях соціальної практики.

Подальші дослідження у цій сфері ми плануємо здійснити у зв'язку із практикою впровадження інноваційних технологій підготовки соціальних працівників до діяльності у сфері збереження і зміцнення здоров'я в Україні з урахуванням можливостей адаптування прогресивного зарубіжного досвіду, зокрема, напрацьовань фахівців США.

Список бібліографічних посилань

1. Клас Л.Є. Теорія і практика професійної підготовки майбутніх соціальних працівників у США до здоров'язбережувальної діяльності: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04. Київ, 2018, 42 с.
2. Амосов Н. Раздумья о здоровье (3-е изд., доп., перераб.). Москва: Физкультура и спорт. 1987. 188 с.
3. Белікова Н. Теоретичні і методичні засади підготовки майбутніх фахівців з фізичної реабілітації до здоров'язбережувальної діяльності: автореф. дис. ... д-ра пед. наук. Луцьк: Луцький інститут розвитку людини Університету «Україна», 2012. 40 с.
4. Гаркуша С. Теоретичні та методичні засади формування готовності майбутніх фахівців фізичного виховання до використання здоров'язбережувальних технологій: автореф. дис. ... д-ра пед. наук. Чернігів: Чернігівський національний педагогічний університет імені Т. Г. Шевченка, 2015. 42 с.
5. Гончаренко С. Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 1997. 376 с.
6. Зимівець Н. Категорія здоров'я в контексті концепції сприяння покращенню здоров'я. *Освіта Донбасу*, 2010. №6 (143). С. 109–118.
7. Палічук Ю. Педагогічні здоров'язбережувальні технології в системі підготовки фахівців економічного профілю: автореф. дис. ... канд. пед. наук. Тернопіль: Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, 2011. 24 с.
8. Піча В., Гайдук Н., Клас Л. (Укл.), В М. Піча (Ред.) Все про соціальну роботу. Львів: Новий Світ–2000, 2012. 648 с.
9. Аслаева Р. Стратегия социально-профессиональной подготовки дефектологов в педагогическом вуз: автореф. дис. ... д-ра пед. наук. Ижевск: Удмуртский государственный университет, 2011. 42 с.
10. Быков В.Ю. Здоровьесбережение студенческой молодежи технического ВУЗа в условиях поиска новой образовательной парадигмы. *Успехи современного естествознания*, 2010. №9. С. 154–156
11. Васильева О., Филатов Ф. Психология здоровья. Феномен здоровья в культуре. Ростов-на-Дону: Мини-Тайв, 2005. 388 с.
12. Anderson, N., Anderson, E. (2003). *Emotional Longevity – What Really Determines How Long You Live*. New York: Viking Penguin.
13. McCabe, J.T. (1984). Perceptions of Social Work Performance in a Hospital Setting: Implications for Education and for Geriatric Practice University of California. Berkeley.
14. Nagi S.Z. (1975) Teamwork in health care in the U.S.: A sociological perspective. *Milbank Memorial Fund Quarterly Health Social*, 53, 75–91.
15. Weil, A. (2004). Health and healing: the philosophy of integrative medicine and optimum health. New York: Houghton Mifflin Co.
16. Дмитрієва О. Сутність поняття здоров'я в науковій літературі Сполучених Штатів Америки. *Наукова скарбниця освіти Донеччини*, 2011. № 2(9). С. 116–119.
17. Вороненко Ю. (Ред.). *Соціальна медицина та організація охорони здоров'я*. Тернопіль: Укрмедкнига, 2002. 362 с.
18. Марків О. Здоров'я людини як соціальна проблема. *Нова парадигма*, 2009. №88. С. 71–81.
19. Поліщук В. Теорія і методика професійної підготовки соціальних педагогів в умовах неперервної освіти: монографія. Тернопіль: ТНПУ. 2006. 496 с.
20. Любар О., Стельмахович О., Федоренко Д. Історія української педагогіки. Київ: ІЗМН МО України, 1998. 436 с.
21. Красилов В. Здоровьесберегающий подход к организации воспитательно-образовательного процесса в учреждении начального профессионального образования: автореф. дис. ... канд. пед. наук. Новокузнецк: ГОУ ВПО «Кузбасская государственная педагогическая академия», 2009. 26 с.
22. Вакуленко М. Сучасні проблеми термінології та української наукової термінографії. Київ, 2009. 28 с.
23. Соколенко О. Формування ціннісного ставлення студентів вищих педагогічних навчальних закладів до свого здоров'я: автореф. дис. канд. пед. наук. Луганськ: Луганський національний університет імені Тараса Шевченка, 2008. 28 с.
24. Леонтьев А. Деятельный ум (Деятельность, Знак, Личность). Москва: Смысл, 2001. 298 с.
25. Романова Н. (Ред.). Молодь за здоровий спосіб життя. Щорічна доповідь Президенту України, Верховній Раді України, Кабінету Міністрів України про становище молоді в Україні (за підсумками 2009 р.). Київ: Основа, 2010. 542 с.

References

1. Klos, L. Theory and practice of training future social workers in the United States for health care activities (Doctor Sciences in Pedadogy). Kyiv, 2018. 42 p.
2. Amosov, N. (1987). Reflections on health (3rd ed., Suppl., Rev.). Moscow: Physical Education and Sports. 188 p.
3. Belikova, N. (2012). Theoretical and methodological principles for the preparation of future specialists in physical rehabilitation for health care activities. (PhD dissertation). *Thesis*. Lutsk Institute of Human Development, University of Ukraine, Lutsk. 40 p.
4. Garkusha, S. (2015). Theoretical and methodological principles of formation of the future of specialists of physical education to use of health-saving technologies (PhD dissertation). *Thesis*. Chernihiv National Pedagogical University named after TG Shevchenko, Chernihiv. 42 p.
5. Goncharenko, S. (1997). *Ukrainian Pedagogical Dictionary*. Kyiv: Libid. 388 p.
6. Zimivets, N. (2010). Health category in the context of the concept of health promotion. *Donbass Education*, 6 (143), 109–118.
7. Polichuk, Y. (2011). Pedagogical health-saving technologies in the system of training economic specialists. (PhD dissertation). *Thesis*. Ternopil National Pedagogical University named after Volodymyr Hnatyuk, Ternopil.
8. Picha, V. & Haiduk, N. & Klos, L. (Incl.), In M. Picha (Eds.) (2012). All about social work. Lviv: New World–2000.
9. Aslaeva, R. (2011). Strategy of socio-professional training of defectologists in a pedagogical college. (PhD dissertation). *Thesis*. Udmurt State University, Izhevsk. 42 p.
10. Bykov, V. (2010). Health saving of students of the technical university in the conditions of search for a new educational paradigm. *Advances in Modern Natural Science*, 9, 154–156.
11. Vasilyeva, O., Filatov, F. (2005). Psychology of health. The phenomenon of health in culture. Rostov-on-Don: LLC Mini-Tyv. 388 p.
12. Anderson, N., Anderson, E. (2003). *Emotional Longevity - What Really Determines How Long You Live*. New York: Viking Penguin.
13. McCabe, J. T. (1984). Perceptions of Social Work Performance in a Hospital Setting: Implications for Education and for Geriatric Practice University of California. Berkeley.
14. Nagi S.Z. (1975) Teamwork in health care in the U.S.: A sociological perspective. *Milbank Memorial Fund Quarterly Health Social*, 53, 75–91.
15. Weil, A. (2004). Health and healing: the philosophy of integrative medicine and optimum health. New York: Houghton Mifflin Co.
16. Dmitrieva, O. (2011). The essence of the concept of health in the scientific literature of the United

- States of America. *The Treasury of Education of Donetsk Region*, 2(9), 116–119.
17. Voronenko, Y. (Ed.). (2002). *Social medicine and health care organization*. Ternopil: Ukrmedkniga. 362 p.
 18. Markov, O. (2009). Human health as a social problem. *The New Paradigm*, 88, 71–81.
 19. Polishchuk, V. (2006). Theory and methodology of vocational training of social educators in the context of continuing education. Ternopil: TNPU. 496 p.
 20. Lyubar, O., Stelmakhovich, O., & Fedorenko, D. (1998). *History of Ukrainian Pedagogy*. Kiev: MOD of the Ministry of Defense of Ukraine. 436 p.
 21. Krasilov, V. (2009). Health-saving approach to the organization of the educational process in the institution of initial vocational education. (PhD dissertation). *Thesis*. Kuzbass State Pedagogical Academy, Novokuznetsk.
 22. Vakulenko, M. (2009). Modern problems of terminology and Ukrainian scientific terminography. Kiev. 26 p.
 23. Sokolenko, O. (2008). Formation of value attitude of students of higher education institutions to their health. (PhD dissertation). *Thesis*. Lugansk National Taras Shevchenko University, Lugansk. 28 p.
 24. Leontiev, A. (2001). *Active mind (Activity, Sign, Personality)*. Moscow: Meaning. 298 p.
 25. Romanova, N. (Ed.). (2010). *Young people for a healthy lifestyle. Annual report to the President of Ukraine, the Verkhovna Rada of Ukraine, the Cabinet of Ministers of Ukraine on the situation of young people in Ukraine (as of 2009)*. Kiev: Basis LLC. 542 p.

KLOS Liliia,

Doctor Sciences in Pedagogy, Associate Professor, Associate Professor of Sociology and Social Work Department, Lviv Polytechnic National University

CONCEPTUAL-CATEGORIAL APPARATUS OF SOCIAL WORKERS PROFESSIONAL TRAINING FOR HEALTH-CARING AND HEALTH-PROMOTION ACTIVITIES

Summary. *The article is devoted to covering the basic terminology of the theory and practice of professional training of future social workers at the University for health-caring and health-promotion activities.*

The purpose of the article is to help streamline, establish and disseminate basic terminology in the theory and methodology of future social workers' professional training in health-caring and health-promoting of clients, taking into account the best foreign and domestic practices in this area.

Results. *The basic concepts have been analyzed and refined, they have been studied in the process of formation, the subordination and interconnections of concepts have been established. The terminological analysis was carried out in two semantic terms: "health → health saving → health saving activity → health care activity of a social worker" and "professional training → social workers training → professional training of social workers for health caring and health-promoting activities".*

Originality. *For the first time in the national scientific opinion the basic concepts of the problem of vocational training of future social workers for health-saving activity*

with the results of the conducted comparative-pedagogical study of foreign experience of foreign universities (in particular, the USA) were revealed.

Conclusions. *The obtained results make it possible to spread modern terminology in the field of professional training of social workers for health-caring and health-promoting activities, as well as directly in the professional practice of social work specialists in the protection and preservation of public health.*

Further research. *We plan to carry out further research in this field in connection with the practice of introducing innovative technologies for preparing social patients for preservation and promotion of health in Ukraine, taking into account the opportunities to adapt the progressive foreign experience, in particular, the experience of US specialists.*

Keywords: *professional training, social worker, professional training of social workers for health care and health-promotion activities.*

Одержано редакцією 13.11.2019
Прийнято до публікації 07.12.2019